การศึกษาเปรียบเทียบอนุภาคนิทานพื้นบ้านเปาะเน–เมาะเนกับศรีธนญชัย ในฐานะนิทานมุกตลก

A comparative study of motifs in trickery folktales: Pohneh–Mohneh and Sri Thanonchai

กีรติกานต์ บุญฤทธิ์[1], สุนิฐา กำเนิดทอง[1]

Keeratikarn Boonyarit[1], Sunitha Kamnoedthong[1]

(Received: September 8, 2020; Revised: November 6, 2020; Accepted: December 9, 2020)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบอนุภาคนิทานพื้นบ้านมลายูเรื่องเปาะเน–เมาะเนกับศรีธนญชัย ฉบับมาตรฐานของประยูร พิศนาคะ ทั้งลักษณะร่วมและลักษณะต่าง 2) วิเคราะห์และเปรียบเทียบตัวละครเอกในนิทานพื้นบ้านมลายูเรื่องเปาะเน–เมาะเนกับศรีธนญชัย โดยใช้ดัชนีอนุภาคนิทานพื้นบ้านของสติธ ทอมป์สัน เป็นระเบียบวิธีในการศึกษา และนำเสนอผลการศึกษาในเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า นิทานพื้นบ้านทั้งสองเรื่องมีลักษณะร่วมด้านอนุภาค 4 ประการ คือ 1) อนุภาคการตีความแบบเถรตรง 2) อนุภาคการปฏิบัติตามคำสั่งแต่ส่งผลเสีย 3) อนุภาคการหลอกลวงให้หลงเชื่อใจ และ 4) อนุภาคการฆ่าคนในครอบครัว ด้านการวิเคราะห์และเปรียบเทียบตัวละครเอกใน 3 ประเด็น คือ 1) สถานภาพและวิถีชีวิตตัวละครเอก 2) ด้านเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นกับตัวละครเอก และ 3) ด้านพฤติกรรมตัวละครเอก พบว่าตัวละครเอกเปาะเนกับศรีธนญชัยมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน กล่าวคือพฤติกรรมของตัวละครเอกเปาะเนไม่มีความซับซ้อน เป็นเพียงชาวบ้านธรรมดามีฐานะยากจน ใช้ชีวิตในสังคมเกษตรกรรมระดับรากหญ้า เป็นคนโง่เขลาเบาปัญญา มีนิสัยเกียจคร้าน และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน มักแสดงพฤติกรรมโกหกและหลอกลวงเพื่อหลีกเลี่ยงการทำงานหนักจึงเกิดความขัดแย้งกับภรรยาและเพื่อนบ้าน ส่วนศรีธนญชัยเป็นชายหนุ่มรูปงามรับราชการเป็นขุนนางในราชสำนัก มีความเฉลียวฉลาดแบบแกมโกง มักใช้ไหวพริบหรือสติปัญญาในทางลบเพื่อเอาตัวรอดเอารัดเอาเปรียบและตักตวงผลประโยชน์จากความทุกข์ยากของผู้อื่น อีกทั้งยังมีความอาฆาตพยาบาท หลายเหตุการณ์แสดงให้เห็นการต่อรอง และท้าทายอำนาจของกษัตริย์ด้วยการทำให้เสียหน้าและอับอาย

[1]คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

[1]Faculty of Liberal Arts, Princess of Naradhiwas University

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่านิทานพื้นบ้านทั้งสองเรื่องมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนทั้งในด้านอนุภาคและตัวละครเอก จึงกล่าวได้ว่านิทานพื้นบ้านมลายูเรื่องเปาะเน–เมาะเน ไม่ใช่ “ศรีธนญชัยฉบับมลายู” ดังที่ผู้คนส่วนใหญ่เข้าใจ

คำสำคัญ: ศรีธนญชัย เปาะเน–เมาะเน อนุภาค นิทานพื้นบ้าน

Abstract

The present study aims to (1) compare the motifs in the two folktales: Pohneh–Mohneh (Melayu) and Sri Thanonchai (Thai) composed by Prayoon Pisnaka in aspect of common and different characteristics; and (2) analyze and compare their protagonist tricksters based on Stith Thompson’s folklore motif index. The findings are presented in analytical descriptions.

The findings present 4 common motifs: (1) literal interpretations, (2) rewards and punishments, (3) deceptions, and (4) unnatural cruelty. The protagonist tricksters are analytically compared in three dimensions covering (1) status and ways of life, (2) key events, and (3) behaviors. Pokne and Sri Thanonchai are distinctively different. Pokne, living in a farming society, is just a poor, foolish, lazy, and selfish old man who always behave as a liar and deceiver causing conflicts with his wife and his neighbors on everyday life matters. Sri Thanonchai is a handsome and cunning monarchist nobleman who can solve problems ingeniously by his amazing wits, specifically for his own benefits without concerns for others. As a malice, he always confronts the king who, in many cases, loses his face through Sri Thanonchai’s tricky and defying negotiations. With distinctive differences in motifs and main characters, Pokne–Mokne the folktale is not “Sri Thanonchai in the Melayu version” as widely perceived.

Keywords: Sri Thanonchai, Pohneh–Mohneh, motifs, folktales

บทนำ

การเล่านิทานเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตชาวบ้านทุกท้องถิ่น “นิทาน” มีความหมายในทางคติชนวิทยาว่าเป็น “เรื่องเล่าที่สืบทอดต่อ ๆ กันมาจนถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง” (ประคอง นิมมานเหมินทร์, 2551) ลักษณะสำคัญของนิทานคือเป็นเรื่องเล่าสืบทอดกันมา ไม่ปรากฏผู้แต่งและยุคสมัยที่แต่ง โดยมีการเล่าสืบต่อกันด้วยวาจาในรูปแบบ “มุขปาฐะ” ที่คนรุ่นหนึ่งเล่าสืบทอดให้คนอีกรุ่นหนึ่งฟัง เนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์ต่างพอใจที่จะฟังเรื่องเล่าเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินใจ

ผ่อนคลายความตึงเครียดจากการงาน ชื่นชมวีรกรรมของบรรพบุรุษ และเพื่อใช้ในการอบรมสั่งสอนศีลธรรมจรรยาให้ผู้คนประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในกฎระเบียบของสังคม จึงพบว่าทุกหมู่บ้านล้วนมีการเล่านิทานพื้นบ้านที่มีสารัตถะเกี่ยวพันกับวิถีชีวิตและโลกทัศน์ของแต่ละกลุ่มชนอย่างน่าสนใจยิ่ง อีกทั้งยังแสดงแง่มุมที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นไว้อย่างแยบยล

นิทานสามารถแบ่งได้หลายประเภทตามลักษณะของเนื้อเรื่อง เช่น นิทานมหัศจรรย์ นิทานชีวิต นิทานวีรบุรุษ นิทานประจำถิ่น นิทานอธิบายเหตุ ตำนานปรัมปรา นิทานสัตว์ นิทานมุกตลก นิทานศาสนา นิทานเรื่องผี และนิทานเข้าแบบ (ประคอง นิมมานเหมินท์, 2551) เมื่อพิจารณาการศึกษานิทานพื้นบ้านในสามจังหวัดชายแดนใต้ พบว่ามีผู้รวบรวมและศึกษาเป็นจำนวนน้อย และยังเป็นเพียงการศึกษาเพื่อจำแนกประเภทนิทาน และวิเคราะห์เนื้อหาของนิทานในภาพรวมเท่านั้น ยังขาดการศึกษาวิเคราะห์นิทานแต่ละประเภทอย่างลึกซึ้ง ดังเช่น วิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษานิทานพื้นบ้านไทยมุสลิมจังหวัดปัตตานี” ของ นุชนาถ เหละดุหวี (2537) ผู้วิจัยได้จำแนกนิทานพื้นบ้านมลายูตามลักษณะของเนื้อเรื่องได้ 9 ประเภท แต่ประเภทที่ปรากฏมากที่สุดคือ นิทานคติ นิทานปรัมปรา และนิทานมุกตลก ตามลำดับ ด้านการศึกษาเนื้อหาในนิทานพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีปรากฏว่าแฝงโลกทัศน์ 3 ประการ คือ โลกทัศน์ที่มนุษย์มีต่อมนุษย์ โลกทัศน์ที่มนุษย์มีต่อธรรมชาติ และโลกทัศน์ที่มนุษย์มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับบทความวิจัยเรื่อง “การศึกษานิทานพื้นบ้านมุสลิมในจังหวัดปัตตานี” ของ ยุพดี ยศวริศสกุล (2560) ซึ่งได้จำแนกประเภทนิทานพื้นบ้านมุสลิมในจังหวัดปัตตานีได้ 6 ประเภท คือ นิทานมุกตลก นิทานคติ นิทานอธิบายเหตุ นิทานเกี่ยวกับสัตว์ นิทานตำนาน และนิทานปรัมปรา และพบว่านิทานปรัมปรา นิทานคติ และนิทานมุกตลก เป็นประเภทนิทานที่พบมากที่สุดตามลำดับ ด้านการศึกษาสารัตถะของนิทานพื้นบ้าน พบว่ามีสารัตถะ 3 ประการสำคัญ คือ สารัตถะเกี่ยวกับปัจเจกบุคคล เช่น ความกตัญญู และการทำความดี สารัตถะเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับบุคคลในครอบครัว และสารัตถะเกี่ยวกับสถาบันทางสังคม

การศึกษานิทานพื้นบ้านมลายูทำให้พบว่า นิทานมุกตลกเป็นนิทานพื้นบ้านประเภทหนึ่งที่จับใจผู้คนทุกยุคทุกสมัย จึงได้รับความนิยมเล่าสืบทอดในสังคมมาอย่างยาวนาน เนื่องจากนิทานมุกตลกมีลักษณะเด่นคือ มักเป็นเรื่องสั้น ๆ จุดสำคัญของเรื่องตลกขบขันขึ้นอยู่กับการดำเนินเรื่องที่ไม่น่าเป็นไปได้ให้เป็นไปได้ ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับความโง่และกลโกง การโต้ตอบเอาคืน การแสดงปฏิภาณไหวพริบ การพนันขันต่อ การเดินทางและการผจญภัยที่ก่อเรื่องผิดปกติในแง่ขบขันต่าง ๆ ในบางครั้งตัวเอกของเรื่องตลกขบขัน อาจไม่ใช่คนฉลาดที่มีความสามารถแต่เป็นคนโง่เง่าอย่างที่สุด มักจะทำเรื่องผิดปกติวิสัยที่มนุษย์มีสติปัญญากระทำ (เรไร ไพรวรรณ์, 2552)

นิทานมุกตลกที่แพร่หลายในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีหลายเรื่อง แต่พบว่านิทานพื้นบ้านเรื่องเปาะเน–เมาะเน เป็นเรื่องที่ผู้คนชื่นชอบ และนิยมเล่าขานสืบต่อกันมาอย่างยาวนาน อีกทั้งยังมีผู้ขนานนามว่านิทานเรื่องนี้เป็น “ศรีธนญชัยฉบับมลายู” ดังข้อความตอนหนึ่งในหนังสือนิทานพื้นบ้านชายแดนภาคใต้กล่าวว่า “นิทานตลกขบขัน พฤติกรรมตลกที่ชาวบ้านยังเล่ากันไม่เคยเบื่อคือศรีธนญชัย ไทยมุสลิมชายแดนภาคใต้มีศรีธนญชัยเช่นกันคือ เปาะเน” (ประพนธ์ เรืองณรงค์, 2553) แต่เมื่อพิจารณาเบื้องต้นผู้วิจัยกลับพบว่า ตัวละครเอกเรื่องศรีธนญชัยและเปาะเน–เมาะเน มีลักษณะร่วมและต่างกันหลายประการ กล่าวคือ คนหนึ่งเฉลียวฉลาดแบบฉลาดแกมโกง มักใช้ไหวพริบเพื่อประโยชน์ส่วนตน มีกลลวงแบบซับซ้อนและเล็งเห็นผลในอนาคต แต่อีกคนหนึ่งโง่เขลาเบาปัญญา เกียจคร้าน และมักแสดงพฤติกรรมเซ่อซ่า เนื่องจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ อย่างไรก็ตามการแสดงลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครเอกทั้งสองไม่เพียงแต่ทำให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์ขันเท่านั้นแต่ยังสามารถทำให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์ร่วมไปกับเรื่องราวในโลกสมมุติได้อย่างเต็มที่ มีการล้อเลียนเสียดสีบุคคล หรือกฎเกณฑ์ที่เคร่งครัดในสังคม แสดงให้เห็นบทบาทของ “นิทานมุกตลก” ว่าเป็นทางออกที่ช่วยผ่อนคลายหรือลดความตึงเครียดของคนในสังคมได้อย่างแยบคาย อีกทั้งยังเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจแก่บุคคลอันเกิดจากกฎเกณฑ์ทางสังคม (กัญญรัตน์ เวชชศาสตร์, 2541)

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษานิทานทั้งสองเรื่อง โดยใช้ทฤษฎีอนุภาคนิทานพื้นบ้านของสติธ ทอมป์สัน (1958) เป็นเครื่องมือในการศึกษาเปรียบเทียบนิทานพื้นบ้านเรื่องเปาะเน–เมาะเน กับศรีธนญชัย เนื่องจากการเปรียบเทียบอนุภาค ทำให้สามารถพิจารณาองค์ประกอบเล็ก ๆ ในนิทานเรื่องใดเรื่องหนึ่งว่ามีลักษณะเด่นด้านใดเป็นพิเศษ จนทำให้เกิดการจดจำและเล่าสืบทอดต่อกันมา ซึ่งองค์ประกอบที่จัดเป็นอนุภาคได้นั้นมีทั้งตัวละคร วัตถุ/สิ่งของ และเหตุ/พฤติกรรม ดังนั้นการเปรียบเทียบอนุภาคจึงทำให้เห็นได้ชัดเจนว่านิทานพื้นบ้านเรื่องเปาะเน–เมาะเน กับศรีธนญชัย มีลักษณะร่วมหรือต่างกันอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบอนุภาคนิทานพื้นบ้านมลายูเรื่องเปาะเน–เมาะเน กับศรีธนญชัย ฉบับมาตรฐานของประยูร พิศนาคะ
2. เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบตัวละครเอก ในนิทานพื้นบ้านมลายูเรื่องเปาะเน–เมาะเน กับศรีธนญชัย ฉบับมาตรฐานของประยูร พิศนาคะ

วิธีการวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร นำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis) โดยมีลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ขอบเขตการศึกษา

1.1 ขอบเขตด้านข้อมูล

1.1.1 ตัวบทนิทานพื้นบ้านมลายูเรื่องเปาะเน–เมาะเน ที่นำมาศึกษาในบทความฉบับนี้ ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมวรรณกรรมมุขปาฐะจากการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลจากนักเล่านิทานพื้นบ้านมลายูที่มีภูมิลำเนาในจังหวัดนราธิวาสใช้ภาษามลายูถิ่นในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน จำนวน 5 ท่าน และนำข้อมูลมาบันทึกไว้ในรูปแบบของวรรณกรรมลายลักษณ์

1.1.2 ตัวบทนิทานพื้นบ้านเรื่องศรีธนชัยที่ใช้ศึกษาในครั้งนี้ คือ ศรีธนญชัย ฉบับมาตรฐานของประยูร พิศนาคะ พิมพ์ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2519

2.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

2.2.1 เปรียบเทียบอนุภาคนิทานพื้นบ้านมลายูเรื่องเปาะเน–เมาะเนกับศรีธนญชัย ฉบับมาตรฐานของประยูร พิศนาคะ พิมพ์ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2519 โดยใช้ทฤษฎีอนุภาคนิทานพื้นบ้านของสติธ ทอมป์สัน วิเคราะห์หมวด J (ความฉลาดและความโง่) และวิเคราะห์หมวด K (การหลอกลวงประเภทต่าง ๆ)

2.2.2 วิเคราะห์และเปรียบเทียบตัวละครเอกในนิทานพื้นบ้านมลายูเรื่องเปาะเน–เมาะเนกับศรีธนญชัย ฉบับมาตรฐานของประยูร พิศนาคะ พิมพ์ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2519 เพื่อวิเคราะห์ลักษณะร่วมและลักษณะต่างของนิทานพื้นบ้านทั้งสองเรื่องใน 3 ประเด็น คือ 1) ด้านสถานภาพและวิถีชีวิตตัวละครเอก 2) ด้านเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นกับตัวละครเอก และ 3) ด้านพฤติกรรมตัวละครตัวละครเอก

2. การรวบรวมข้อมูล

2.1 รวบรวมนิทานพื้นบ้านมลายูเรื่องเปาะเน–เมาะเน จากการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลจากนักเล่านิทานพื้นบ้านในจังหวัดนราธิวาส จำนวน 5 ท่าน โดยนำข้อมูลชั้นปฐมภูมิในรูปแบบวรรณกรรมมุขปาฐะบันทึกไว้ในรูปแบบวรรณกรรมลายลักษณ์ ส่วนนิทานพื้นบ้านเรื่องศรีธนญชัยที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ศรีธนญชัย ฉบับมาตรฐาน ของประยูร พิศนาคะ พิมพ์ครั้ง ที่ 3 พ.ศ. 2519

2.2 รวบรวมและศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนิทานพื้นบ้าน

2.3 รวบรวมและศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีอนุภาคนิทานพื้นบ้านของสติธ ทอมป์สัน (Stith Thompson)

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลตามขอบเขตเนื้อหาต่อไปนี้

3.1 เปรียบเทียบอนุภาคนิทานพื้นบ้านมลายูเรื่องเปาะเน–เมาะเน กับศรีธนญชัย ฉบับมาตรฐานของประยูร พิศนาคะ พิมพ์ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2519 โดยวิเคราะห์หมวด J (ความฉลาดและความโง่) และวิเคราะห์หมวด K (การหลอกลวงประเภทต่าง ๆ) อันเป็นอนุภาคสำคัญในนิทานมุกตลกที่เกี่ยวข้องในด้านพฤติกรรมและเหตุการณ์

3.2 วิเคราะห์และเปรียบเทียบตัวละครเอก ในนิทานพื้นบ้านมลายูเรื่องเปาะเน–เมาะเน กับศรีธนญชัย ฉบับมาตรฐานของประยูร พิศนาคะ พิมพ์ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2519

4. สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล โดยนำเสนอผลการค้นคว้าในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

1. การเปรียบเทียบอนุภาคนิทานพื้นบ้านมลายูเรื่องเปาะเน–เมาะเน กับศรีธนญชัย ฉบับมาตรฐาน ของประยูร พิศนาคะ พิมพ์ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2519

1.1 นิทานพื้นบ้านมลายูเรื่องเปาะเน–เมาะเน ปรากฏในอนุภาคหมวด J (ความฉลาดและความโง่)

ผลการศึกษาพบว่า เปาะเนปรากฏในอนุภาคหมวด J (ความฉลาดและความโง่) ได้แก่อนุภาคการตีความแบบเถรตรง ตอนข้าวเบา...สะพานหัก จากเหตุการณ์ตอนที่เมาะเนผู้เป็นภรรยาสั่งให้เปาะเนไปหาเมล็ดพันธุ์ข้าวเบามาปลูก แต่เปาะเนกลับไปเอาข้าวเปลือกมาแทน อนุภาคความเข้าใจผิดตอนงานศพลูก จากเหตุการณ์ที่เปาะเนใช้เข็มเจาะกลางกระหม่อมลูก เพราะคิดว่าลูกเป็นฝี และเหตุการณ์ระหว่างเดินทางกลับบ้าน เปาะเนเจอศพเด็กทารก แต่ไม่ทราบว่าเป็นลูกของตนที่ได้ทำตกหล่นระหว่างเดินไปป่าช้า และอนุภาคความโง่จากการเลียนแบบในตอนดักนก จากเหตุการณ์ที่เปาะเนอยากบินได้เหมือนนก เพราะคิดว่าการเดินทางด้วยเท้าไม่มีความสะดวกสบาย จึงนำนกมาผูกที่สะเอวและใต้รักแร้ เพื่อให้นกพาบินขึ้นสู่ท้องฟ้า

1.2 นิทานพื้นบ้านเรื่องศรีธนญชัยปรากฏในอนุภาคหมวด J (ความฉลาดและความโง่)

ผลการศึกษาพบว่า ศรีธนญชัยปรากฏในอนุภาคหมวด J (ความฉลาดและความโง่) ได้แก่อนุภาคการตีความแบบเถรตรง ในตอนหาคู่ จากเหตุการณ์ที่ศรีธนญชัยนำเงินมาร้อยกับหาบ แล้วนำต้นทองพันชั่งมาใส่ในขันหมากแทนเงินและทองจริง เพื่อใช้สู่ขอแม่ศรีนวล ตามคำพูดของตาจันที่ว่าให้นำ “เงินร้อยหาบทองพันชั่ง” มาสู่ขอลูกสาวจึงจะยกลูกสาวให้แก่ศรีธนญชัย และตอนบอกหนังสือจากเหตุการณ์ที่ศรีธนญชัยเดินผ่านกุฏิพระสังฆราช เห็นว่ามีหนังสือตกอยู่จึงเก็บหนังสือมาถวาย

พระสังฆราช และอ้างกับพระเจ้าแผ่นดินว่า สาเหตุที่ตนไม่มาทำงาน เพราะไปบอกหนังสือพระสังฆราช ซึ่งเป็นคำพูดที่สร้างคำที่ผิดแผกไปจากความหมายตามอักษร นอกจากนี้การตีความแบบเถรตรงยังปรากฏในตอนถวายตัว และในตอนที่พระราชทานด้วย

อนุภาคความฉลาดจากการได้รับการศึกษา ปรากฏในตอนเข้าพึ่งพระ เป็นตอนที่แสดงให้เห็นว่าศรีธนญชัยเป็นผู้ได้รับการศึกษาที่ดีตั้งแต่อายุ 5 ปี จนอายุ 13 ปี ได้บวชเณรและร่ำเรียนวิชาด้านศาสนาและคาถาเวทมนตร์จากเจ้าอาวาสจนสำเร็จการศึกษา ทำให้เจ้าอาวาสมอบหมายหน้าที่ให้เป็นครูผู้สอนหนังสือให้แก่หลานสาวเจ้าอาวาส

จากการวิเคราะห์อนุภาคหมวด J (ความฉลาดและความโง่) พบว่านิทานพื้นบ้านมลายูเรื่องเปาะเน–เมาะเน กับศรีธนญชัย ฉบับมาตรฐาน ของประยูร พิศนาคะ มีลักษณะร่วมกันและลักษณะต่างดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบเปาะเน–เมาะเนกับศรีธนญชัย และอนุภาคหมวด J

อนุภาค		เปาะเน–เมาะเน	ศรีธนญชัย	ลักษณะร่วม
อนุภาค หมวดใหญ่	**อนุภาค หมวดย่อย**			
การตีความแบบเถรตรง	J 2470	✓	✓	✓
ความฉลาดจากการได้รับการศึกษา	J 140		✓	
การปฏิบัติตามคำสั่งแต่ส่งผลเสีย	J 2465	✓	✓	✓
การใช้ไหวพริบในการโต้ตอบ	J 1500		✓	
ความเข้าใจผิด	J 1760	✓		
การมองแบบผิวเผิน	J 2050	✓		
ความโง่จากการเลียนแบบ	J 2410	✓		

ตัวละครเอกทั้งสองมีอนุภาคต่างกันมากกว่ามีอนุภาคร่วมกัน กล่าวคือ มีอนุภาคร่วมกันเพียง 2 ประการ คือ อนุภาคการตีความแบบเถรตรง และอนุภาคการปฏิบัติตามคำสั่งแต่ส่งผลเสีย

1.3 นิทานพื้นบ้าน เรื่องเปาะเนปรากฏในอนุภาคหมวด K (การหลอกลวงประเภทต่าง ๆ)

ผลการศึกษาพบว่า นิทานพื้นบ้านมลายูเรื่องเปาะเน–เมาะเน ปรากฏในอนุภาคหมวด K (การหลอกลวงประเภทต่าง ๆ) ได้แก่ อนุภาคการหลอกลวงให้หลงเชื่อใจ ตอนปลูกข้าวโพด เปาะเนหลอกให้เมาะเนผู้เป็นภรรยาไปเก็บข้าวโพดในไร่เพื่อนบ้าน โดยหลอกว่าเป็นไร่ของตนเอง

1.4 นิทานพื้นบ้านเรื่องศรีธนญชัยปรากฏในอนุภาคหมวด K (การหลอกลวงประเภทต่าง ๆ)

ผลการศึกษาพบว่าศรีธนญชัยปรากฏในอนุภาคหมวด K (การหลอกลวงประเภทต่าง ๆ) อนุภาคการรอดพ้นจากความตายโดยการหาคนแทน ดังที่ปรากฏในตอนฉันไม่เป็น จากเหตุการณ์ที่ศรีธนญชัยหลอกให้พ่อค้าสำเภาชาวจีนสวมมงกุฎของพระราชาแทนตน และอนุภาคการหลบหลีกจากความตาย ในตอนกลลวง ดังข้อความว่า “...เพลงบทนี้ตอนท้ายจบลงด้วย ขอให้ท่านพระศรีจงไปดี! และต้องย้ำถึงสามครั้ง เมื่อไอ้หนุ่มกระโดดน้ำลงไปแล้ว ดังนั้น พวกขี้เมาก็ยังกระแทกเสียงกันอยู่ ขอให้ท่านพระศรีจงไปดี...ขอให้ท่านพระศรีจงไปดี...ขอให้ท่านพระศรีจงไปดี”

จากการวิเคราะห์อนุภาคหมวด K (การหลอกลวงประเภทต่าง ๆ) พบว่านิทานพื้นบ้านมลายูเรื่องเปาะเน–เมาะเนกับศรีธนญชัย ฉบับมาตรฐานของประยูร พิศนาคะ พิมพ์ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2519 มีลักษณะร่วมกันและลักษณะต่าง ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบศรีธนญชัย และเปาะเน–เมาะเน อนุภาคหมวด K

อนุภาค		**เปาะเน–เมาะเน**	**ศรีธนญชัย**	**ลักษณะร่วม**
อนุภาค หมวดใหญ่	**อนุภาค หมวดย่อย**			
การหลบหลีกจากความตาย	K 510		✓	
การรอดพ้นจากความตายโดยการหาคนแทน	K 520		✓	
การแข่งขันแบบไร้เหตุผลโดยใช้กลลวง	K 60		✓	
การแข่งขันความแข็งแรงโดยใช้กลลวง	K 70		✓	
อนุภาคการหลอกลวงให้หลงเชื่อใจ	K 455	✓	✓	✓
การทารุณสัตว์	K 1440		✓	
การฆ่าคนในครอบครัว	K 1460	✓	✓	✓

ตัวละครเอกทั้งสองมีอนุภาคต่างกันมากกว่ามีอนุภาคร่วมกัน กล่าวคือ มีอนุภาคร่วมกันเพียง 2 ประการ คือ อนุภาคการหลอกลวงให้หลงเชื่อใจ และอนุภาคฆ่าคนในครอบครัว

2. วิเคราะห์และเปรียบเทียบตัวละครเอก ในนิทานพื้นบ้านมลายูเรื่องเปาะเน–เมาะเน กับ ศรีธนญชัย ฉบับมาตรฐาน ของประยูร พิศนาคะ

2.1 สถานภาพและวิถีชีวิตตัวละครเอก

เปาะเนเป็นชายวัยกลางคน นับถือศาสนาอิสลาม สถานภาพเป็นเพียงชาวบ้านธรรมดาในสังคมเกษตรกรรมระดับรากหญ้า มีฐานะยากจน เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่าเป็นคนโง่เขลาเบาปัญญา อาศัยอยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ไร้การศึกษา จึงพบว่าเปาะเนเป็นตัวละครที่ไม่มีพัฒนาการ กล่าวคือ มีบุคลิกคงที่ ไม่มีการเปลี่ยนทางลักษณะนิสัยหรือทางความคิด จึงมีสถานภาพและวิถีชีวิตแบบเดิมตั้งแต่ต้นจนจบ

ศรีธนญชัยเป็นชายหนุ่มหน้าตาดี เกิดในครอบครัวที่มีฐานะค่อนดี มีสติปัญญาดี เนื่องจากมีโอกาสได้บวชเรียนตั้งแต่อายุ 5 ปี ในวัยหนุ่มได้รับราชการเป็นขุนนางรับใช้ใกล้ชิดกษัตริย์ มีความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน อีกทั้งยังประกอบอาชีพการค้าขายเรือสำเภากับชาวจีนจนมีฐานะร่ำรวย ได้รับการนับถือจากเหล่าขุนนางด้วยกัน และบุคคลทั่วไป

สถานภาพด้านการประกอบอาชีพ เปาะเนดำรงชีพด้วยการปลูกข้าว ปลูกข้าวโพด หากุ้ง ปู ปลา ดักนก หาหน่อไม้ และยอดผักเพื่อประทังชีวิต ดังตอนข้าวเบา ได้บรรยายการประกอบอาชีพของเปาะเนด้านการทำนาว่า “เปาะเน–เมาะเนปลูกบ้านหลังน้อยอยู่ริมนา ที่นานับเป็นสมบัติเพียงช่วยให้มีข้าวกินเท่านั้น ยามว่างก็ไปสุ่มหาปลาหากุ้งในหนองน้ำ หรือไปหาหน่อไม้และยอดผักในป่าใกล้เชิงเขา”

ศรีธนญชัย เริ่มรับราชการตำแหน่งมหาดเล็กรับใช้ใกล้ชิดพระเจ้าเจษฎา ด้วยความว่องไวเฉลียวฉลาด สติปัญญาแหลมคมลึกซึ้ง ทำงานรับราชการอย่างขยันขันแข็ง จึงได้รับการเลื่อนตำแหน่งรวดเร็วกว่าผู้อื่น โดยเลื่อนตำแหน่งจากหลวงศรีเป็นตำแหน่งคุณพระศรีตามลำดับ อีกทั้งยังประกอบอาชีพค้าขาย จนมีฐานะร่ำรวยเป็นเศรษฐี

สถานภาพด้านครอบครัวและบทบาทการเป็นผู้นำ บทบาทการเป็นสามีของเปาะเนพบว่าเปาะเนเป็นตัวละครเอกที่มีความโง่เขลาเบาปัญญา เกียจคร้าน และไม่มีภาวะความเป็นผู้นำ ดังนั้นเมาะเนผู้เป็นภรรยา จึงเป็นผู้นำทางด้านความคิด การตัดสินใจ และกุมอำนาจทางเศรษฐกิจในครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ปรานี วงศ์เทศ (2561) ที่ว่า “พัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของเพศสภาวะในสังคมอุษาคเนย์ในอดีต ผู้หญิงโดยเฉพาะในชนบทจะเป็นเพศที่มีบทบาทสูง ซึ่งบางครั้งอาจมีบทบาททางสังคมสูงกว่าผู้ชายด้วย”

ศรีธนญชัยเป็นตัวละครเอกที่แสดงบทบาทการเป็นสามีที่ดี รักใคร่ภรรยา ดูแลและให้เกียรติภรรยาเป็นอย่างดี โดยการครองคู่กับภรรยาเพียงคนเดียวตลอดชีวิต ซึ่งแตกต่างกับขุนนางทั่วไป นอกจากนี้ยังมีภาวะความเป็นผู้นำ ทั้งการตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา และกุมอำนาจทางเศรษฐกิจ จึงเป็นสามีที่ภรรยารักและจงรักภักดี ดังคำบรรยาย ในตอนอวสานศรีธนญชัย ที่ว่า “ศรีธนญชัยเมื่อถูกหามเข้าไปถึงที่นอน ศรีนวลซึ่งช่วยประคองร่างไปวางอย่างบรรจง ฟูมฟายด้วยน้ำตาปิ่มว่าจะสลบลงไปด้วยกับสามีรัก...”

2.2 ด้านเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นกับตัวละครเอก

ด้านเหตุการณ์ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านมลายู เปาะเน-เมาะเนกับศรีธนญชัย ฉบับมาตรฐานของประยูร พิศนาคะ พิมพ์ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2519 ปรากฏเหตุการณ์ร่วม 3 เหตุการณ์ ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ทำให้ผู้อ่านเกิดการจดจำ ได้แก่ เหตุการณ์ฆ่าบุคคลร่วมสายโลหิต เหตุการณ์ตัวละครเอกถูกขับไล่ออกจากบ้าน และเหตุการณ์หลังจากที่ตัวละครเอกถูกขับไล่ออกจากบ้าน โดยศรีธนญชัยได้อาศัยอยู่ในวัด ส่วนเปาะเนได้อาศัยอยู่ในพระราชวัง

นิทานพื้นบ้านมลายูเรื่องเปาะเน-เมาะเนกับศรีธนญชัย ฉบับมาตรฐานของประยูร พิศนาคะ พิมพ์ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2519 มีเหตุการณ์การฆาตกรรมบุคคลร่วมสายโลหิตโดยตรง คือ ศรีธนญชัยจงใจฆ่าน้องชายร่วมบิดามารดา โดยการใช้มีดคว้านท้อง ส่วนเปาะเนฆ่าลูกอันเป็นที่รัก เพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ โดยใช้เข็มเจาะกระหม่อมลูก ทั้งสองเหตุการณ์เป็นการฆ่าต่างเจตนาและต่างวิธี แต่ผลที่เกิดขึ้นคือ ทำให้เกิดการตายอย่างสยดสยองเช่นเดียวกัน

นิทานพื้นบ้านมลายูเปาะเน-เมาะเนกับศรีธนญชัย ฉบับมาตรฐานของประยูร พิศนาคะ พิมพ์ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2519 ตัวละครเอกถูกขับไล่ออกจากบ้านแตกต่างกัน เมาะเนผู้เป็นภรรยาขับไล่เปาะเนออกจากบ้าน เพราะเล่นสิ่งสกปรกคือ จงใจทำอุจจาระหล่นใส่โต๊ะลือบา ทำให้ภรรยาอับอายขายหน้า ส่วนศรีธนญชัยฆ่าน้อง ซึ่งเป็นการทำผิดศีลข้อที่ 1 ตามหลักคำสอนของพุทธศาสนา จึงทำให้พ่อแม่ขับไล่ศรีธนญชัยออกจากบ้าน ส่วนเหตุการณ์ที่เปาะเนฆ่าลูก ภรรยาไม่ได้ขับไล่เปาะเนออกจากบ้าน แต่ภรรยาขับไล่เปาะเนออกจากบ้าน เพราะเปาะเนทำอุจจาระหล่นใส่โต๊ะลือบา ซึ่งเป็นผู้รู้ทางศาสนาที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือมาก ดังนั้นเมื่อเปาะเนลบหลู่และไม่ให้เกียรติโต๊ะลือบา ซึ่งเป็นผู้นำศาสนา จึงเป็นความผิดอย่างมหันต์ อีกทั้งยังแสดงให้เห็นค่านิยม สังคมให้ความศรัทธาต่อโต๊ะลือบา อันเป็นตัวแทนของผู้นำทางศาสนา

เหตุการณ์หลังจากที่ตัวละครเอกถูกขับไล่ออกจากบ้าน พบว่าศรีธนญชัยไปอาศัยอยู่ในวัด ส่วนเปาะเนไปอาศัยอยู่ในพระราชวัง พบว่าหลังจากเปาะเนถูกภรรยาขับไล่ออกจากบ้าน ในตอนผู้มาจากสวรรค์ เขาก็ได้อาศัยอยู่ในพระราชวังและได้แต่งงานกับธิดาของเจ้าเมือง และใช้ชีวิตอยู่

ในพระราชวังอย่างมีความสุข เนื่องจากเจ้าผู้ครองเมืองและเสนาอำมาตย์เข้าใจว่าเปาะเนเป็นเทพบุตรเหาะลงมาจากสวรรค์ ส่วนศรีธนญชัยหลังถูกพ่อแม่ขับไล่ออกจากบ้านเพราะฆ่าน้องได้ไปอาศัยอยู่ในวัดและบวชเรียนเป็นสามเณร อีกทั้งเจ้าอาวาสรักและเอ็นดูศรีธนญชัย ทำให้ศรีธนญชัยมีความเป็นอยู่ดี มีอาหารการกินที่ดี และมีโอกาสเล่าเรียนในวัด ดังข้อความที่ว่า “อันกุฏิพระในวัดอารามนั้น พอจะสังเกตได้ว่า ถ้ากุฏิไหนใหญ่โตรโหฐานกว่ากุฏิทั้งปวงก็มักแสดงว่าเป็นกุฏิของท่านเจ้าอาวาส ศรีธนญชัยมองไปที่กุฏิหลังนั้นแล้ว รู้สึกใจคอผ่องใสขึ้นปรารภอยู่ในใจว่าเห็นจะไม่อดตาย”

2.3 พฤติกรรมตัวละครเอก

ด้านพฤติกรรมตัวละครที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านมลายูเรื่องเปาะเน–เมาะเน พบว่าเปาะเนมีพฤติกรรมที่เด่นชัดหลายด้าน ได้แก่ ความโง่เขลา ความเซ่อซ่า ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ความขี้เกียจ ความอ่อนแอ การไม่รู้จักกาลเทศะ ความสกปรก และความเจ้าเล่ห์และหลอกหลวง

ด้านพฤติกรรมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านศรีธนญชัย ฉบับมาตรฐานของประยูร พิศนาคะ พิมพ์ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2519 พบว่าพฤติกรรมศรีธนญชัยที่เด่นชัดหลายด้าน ได้แก่ พฤติกรรมความเจ้าเล่ห์ การหลอกลวง การไม่รู้จักกาลเทศะ ความสกปรก ความพยาบาทเจ้าคิดเจ้าแค้น การเอาตัวรอด ความอกตัญญู ทั้งต่อบิดามารดา พระสงฆ์ ยายผู้อุปการะเลี้ยงดู ลูกของยายผู้อุปการะเลี้ยงดู และกษัตริย์

ผลการศึกษาพบว่า ด้านพฤติกรรมของตัวละครเอกที่ปรากฏนิทานพื้นบ้านมลายูเรื่องเปาะเน–เมาะเน และพฤติกรรมของตัวละครเอกที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านศรีธนญชัย ฉบับมาตรฐานของประยูร พิศนาคะ พิมพ์ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2519 มีพฤติกรรมร่วมกันอย่างเด่นชัดมากที่สุดคือ พฤติกรรมความเจ้าเล่ห์ การหลอกลวง และพฤติกรรมไม่รู้จักกาลเทศะ และเรื่องสิ่งสกปรก โดยเปาะเนเล่นสกปรกด้วยการทำอุจจาระหล่นใส่โต๊ะลือบา ส่วนศรีธนญชัยนำหม้อใส่สิ่งปฏิกูลมาถวายกษัตริย์ ตอนกลิ่นบุหงา ซึ่งเป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ การสร้างพฤติกรรมของตัวละครเอกทั้งสองเป็นกลวิธีสำคัญในการดำเนินเรื่องของนิทานมุกตลก เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความตลกขบขัน ประทับใจ และจดจำเรื่องราวอย่างมิรู้ลืม

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาประเด็นการเปรียบเทียบอนุภาคนิทานพื้นบ้านมลายูเรื่องเปาะเน–เมาะเน กับศรีธนญชัย ฉบับมาตรฐานของประยูร พิศนาคะ พิมพ์ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2519 เป็นที่ประจักษ์ว่าตัวละครเอกทั้งสองมีอนุภาคต่างกันมากกว่ามีอนุภาคร่วมกัน กล่าวคือ มีอนุภาคร่วมกันเพียง 4 ประการ คือ

อนุภาคการตีความแบบเถรตรง อนุภาคการปฏิบัติตามคำสั่งแต่ส่งผลเสีย อนุภาคการหลอกลวงให้หลงเชื่อใจ และอนุภาคฆ่าคนในครอบครัว

จากการวิเคราะห์และเปรียบเทียบตัวละครเอก ในนิทานพื้นบ้านมลายูเรื่องเปาะเน–เมาะเนกับศรีธนญชัย ฉบับมาตรฐานของประยูร พิศนาคะ ใน 3 ประเด็น คือ 1) สถานภาพและวิถีชีวิตตัวละครเอก 2) ด้านเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นกับตัวละครเอก และ 3) ด้านพฤติกรรมตัวละครเอก พบว่าสถานภาพและวิถีชีวิตตัวละครเอกคือ เปาะเนกับศรีธนญชัยมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนกล่าวคือ เปาะเนเป็นเพียงชายชาวบ้านธรรมดาใช้ชีวิตในสังคมเกษตรกรรมระดับรากหญ้า ไร้การศึกษา เป็นคนโง่เขลาเบาปัญญา มีนิสัยเกียจคร้าน และเป็นคนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน จึงมักแสดงพฤติกรรมโกหกหลอกลวง รวมทั้งการทำงานหรือแก้ไขปัญหาอย่างไม่แยบยล เพื่อหลบเลี่ยงการทำงานหนัก ทำให้การงานต่าง ๆ เสียหาย จึงทำให้เกิดความขัดแย้งกับภรรยาและเพื่อนบ้าน กล่าวได้ว่าพฤติกรรมของเปาะเนไม่มีความซับซ้อน เป็นเพียงการเอาตัวรอดในชีวิตประจำวัน ตามวิสัยคนเกียจคร้านและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเท่านั้น

ศรีธนญชัย เป็นชายหนุ่มรูปงาม มีการศึกษาที่ดี จึงได้รับราชการเป็นขุนนางในราชสำนักรับใช้ใกล้ชิดกษัตริย์ เป็นคนเฉลียวฉลาดแต่เป็นฉลาดแบบแกมโกง ซึ่งเห็นได้ว่าเขามักใช้ไหวพริบหรือสติปัญญาไปในทางลบ และเพื่อเอาตัวรอดในทุกสถานการณ์ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ในลักษณะเอารัดเอาเปรียบและตักตวงผลประโยชน์จากความทุกข์ยากของผู้อื่น อีกทั้งยังมีความอาฆาตพยาบาทจึงมักชอบข่มเหงรังแก สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น ไม่ว่าจะมีสถานภาพทางสังคมสูงหรือต้อยต่ำกว่า เช่น การกระทำต่อกษัตริย์ เหล่าขุนนาง พระสงฆ์ เพื่อนบ้าน ฯลฯ บางครั้งมีการแก้แค้นสร้างความอับอายและถึงแก่ความตาย

จากการเปรียบเทียบอนุภาคและตัวละครเอก สรุปได้ว่าตัวละครเอกเปาะเนกับศรีธนญชัยมีความแตกต่างกันมากกว่ามีลักษณะร่วมกัน พบว่าตัวละครทั้งสองมีลักษณะร่วมกันเพียง 4 ประการเท่านั้น อีกทั้งตัวละครเอกทั้งสองมีสถานภาพทางสังคมและพฤติกรรมที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง จึงกล่าวได้ว่านิทานพื้นบ้านมลายูเรื่องเปาะเน–เมาะเน ไม่ใช่ “ศรีธนญชัยฉบับมลายู” ดังที่ผู้คนส่วนใหญ่เข้าใจ อย่างไรก็ตามนิทานมุกตลกทั้ง 2 เรื่อง เป็นผลผลิตของการสร้างสรรค์ทางปัญญาย่อมไม่ได้มีหน้าที่เพียงแค่สร้างความตลกขบขัน เพื่อความบันเทิงและผ่อนคลายความตึงเครียดแก่ผู้คนเท่านั้น กล่าวคือ นิทานพื้นบ้านมลายูเรื่องเปาะเน–เมาะเน และศรีธนญชัย อาจทำหน้าที่เป็นกระจกสะท้อนให้เห็นถึงความคิด ความเชื่อ และค่านิยมของผู้คนในสังคมสมัยนั้น หรืออาจเป็นการชี้นำทางออกให้แก่ผู้อ่าน ซึ่งต้องการหลีกหนีจากกฎเกณฑ์และกฎระเบียบต่าง ๆ ของสังคม แม้ว่าจะเป็นการหลีกหนีในช่วงระยะเวลาอันสั้น แต่ก็ได้ผ่อนคลายความกดดันภายในจิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับประคอง นิมมานเหมินท์ (2551) ได้กล่าวว่า “นิทานได้กลายเป็นส่วนหนึ่งในการจรรโลงจิตใจ

ผู้คนในสังคมสามารถกำหนดขอบเขตและกฎเกณฑ์ทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณีได้ผ่านทางการเล่านิทาน และในขณะเดียวกันก็สามารถหาทางผ่อนคลายความเครียดและความอึดอัดจากการตีกรอบของประเพณี สังคม และวัฒนธรรมได้จากนิทาน เช่น นิทานมุขตลก เป็นต้น" ดังนั้นจึงพบว่าหลายเหตุการณ์ในนิทานพื้นบ้านเรื่องศรีธนญชัยมุ่งแฝงนัยการเสียดสี การเยาะเย้ยถากถางการต่อรองทางสังคม และการท้าทายอำนาจสถาบันพระมหากษัตริย์ ส่วนนิทานพื้นบ้านมลายูเรื่องเปาะเน–เมาะเน แฝงนัยการแสดงทัศนะเชิงวิพากษ์วิจารณ์ชายไทยมุสลิมในสังคมจังหวัดชายแดนใต้ โดยเฉพาะเรื่องการขาดภาวะความเป็นผู้นำ และความเกียจคร้าน ซึ่งไม่สามารถแสดงทัศนะหรือวิพากษ์วิจารณ์ได้ในโลกแห่งความเป็นจริง

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเปรียบเทียบอนุภาคนิทานพื้นบ้านมลายูเรื่องเปาะเน–เมาะเน กับศรีธนญชัย ฉบับมาตรฐาน ของประยูร พิศนาคะ พิมพ์ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2519 โดยใช้ดัชนีอนุภาคนิทานพื้นบ้านของสติธ ทอมป์สัน เป็นระเบียบวิธีในการศึกษา พบว่านิทานพื้นบ้านทั้งสองเรื่องมีทั้งลักษณะร่วมและลักษณะต่าง ดังต่อไปนี้

1. เปรียบเทียบอนุภาคนิทานพื้นบ้านมลายูเปาะเน–เมาะเนกับศรีธนญชัย ฉบับมาตรฐานของประยูร พิศนาคะ พิมพ์ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2519 อนุภาคหมวด J (ความฉลาดและความโง่) พบว่าพื้นบ้านนิทานทั้งสองเรื่องจะมีอนุภาคร่วม 2 ประการ คือ อนุภาคการตีความแบบเถรตรง และอนุภาคการปฏิบัติตามคำสั่งแต่ส่งผลเสีย และมีอนุภาคต่างกันถึง 5 ประการ คือ อนุภาคความฉลาดจากการได้รับการศึกษา อนุภาคการใช้ไหวพริบในโต้ตอบ อนุภาคความเข้าใจผิด อนุภาคการมองแบบผิวเผิน และอนุภาคความโง่จากการเลียนแบบ

การเปรียบเทียบอนุภาคหมวด K (การหลอกลวงประเภทต่าง ๆ) ในนิทานพื้นบ้านมลายูเรื่องเปาะเน–เมาะเนกับศรีธนญชัย ฉบับมาตรฐานของประยูร พิศนาคะ พิมพ์ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2519 พบว่าพื้นบ้านนิทานทั้งสองเรื่องจะมีอนุภาคร่วมกัน 2 ประการ คือ อนุภาคฆ่าคนในครอบครัว และอนุภาคการหลอกลวงให้หลงเชื่อใจ และมีอนุภาคต่างกันถึง 5 ประการ คือ อนุภาคการหลบหลีกจากความตาย อนุภาคการรอดพ้นจากความตายโดยการหาคนแทน อนุภาคการแข่งขันแบบไร้เหตุผลโดยใช้กลลวง อนุภาคการแข่งขันความแข็งแรงโดยใช้กลลวง และการทารุณสัตว์

เมื่อพิจารณาโดยเปรียบเทียบอนุภาคหมวด J (ความฉลาดและความโง่) และอนุภาคหมวด K (การหลอกลวงประเภทต่าง ๆ) จำนวน 14 อนุภาค พบว่า นิทานพื้นบ้านทั้งสองเรื่องมีอนุภาคต่างกันมากกว่ามีอนุภาคร่วมกัน กล่าวคือ มีอนุภาคต่างกันถึง 10 อนุภาค และมีอนุภาคร่วมกันเพียง

4 อนุภาค คือ อนุภาคการตีความแบบเถรตรง อนุภาคการปฏิบัติตามคำสั่งแต่ส่งผลเสีย อนุภาคการหลอกลวงให้หลงเชื่อใจ และอนุภาคฆ่าคนในครอบครัว

2. วิเคราะห์และเปรียบเทียบตัวละครเอกในนิทานพื้นบ้านมลายูเรื่องเปาะเน–เมาะเนกับศรีธนญชัย ฉบับมาตรฐานของประยูร พิศนาคะ พิมพ์ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2519 โดยเปรียบเทียบด้านสถานภาพและวิถีชีวิตตัวละครเอกพบว่า เปาะเนเป็นชายวัยกลางคน นับถือศาสนาอิสลาม เป็นชาวบ้านธรรมดา อาศัยอยู่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านการประกอบอาชีพ พบว่าเปาะเนประกอบชีพปลูกข้าว ปลูกข้าวโพด หากุ้ง ปู ปลา ดักนก หาหน่อไม้ ด้านครอบครัว กล่าวได้ว่าเปาะเนเป็นตัวละครเอกที่ไม่มีภาวะความเป็นผู้นำ มีความโง่เขลาเบาปัญญา และเกียจคร้าน เมาะเนผู้เป็นภรรยาจึงกุมอำนาจทางด้านเศรษฐกิจและการตัดสินใจแต่เพียงผู้เดียว

ส่วนศรีธนญชัยเป็นชายหนุ่มหน้าตาดี เกิดในครอบครัวที่มีฐานะค่อนข้างดี มีสติปัญญาดี เนื่องจากผ่านการบวชเรียนตั้งแต่อายุ 5 ขวบ วัยหนุ่มได้รับราชการเป็นขุนนางรับใช้ใกล้ชิดกษัตริย์ อีกทั้งประกอบอาชีพการค้าสำเภาจนมีฐานะร่ำรวย จนได้รับการนับถือตาจากเหล่าขุนนางด้วยกันและบุคคลทั่วไป ศรีธนญชัยมีบทบาทการเป็นสามีที่ดี ดูแลและให้เกียรติภรรยาโดยการครองคู่กับภรรยาเพียงคนเดียวตลอดชีวิต มีภาวะความเป็นผู้นำทั้งการตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา และกุมอำนาจทางเศรษฐกิจ

การเปรียบเทียบด้านเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นกับตัวละครเอกพบว่า นิทานทั้งสองเรื่องปรากฏเหตุการณ์ร่วมกัน 3 ประการ คือ เหตุการณ์ฆ่าบุคคลร่วมสายโลหิต เหตุการณ์ตัวละครเอกถูกขับไล่ออกจากบ้าน และเหตุการณ์หลังจากที่ตัวละครเอกถูกขับไล่ออกจากบ้าน โดยศรีธนญชัยได้อาศัยอยู่ในวัด ส่วนเปาะเนได้อาศัยอยู่ในพระราชวัง

การเปรียบเทียบด้านพฤติกรรมตัวละครเอกพบว่า เปาะเนมีพฤติกรรมที่เด่นชัดหลายด้าน ได้แก่ พฤติกรรมรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ความโง่เขลา ความขี้เกียจ ความอ่อนแอ การไม่รู้จักกาลเทศะ ความสกปรก และความเจ้าเล่ห์และหลอกหลวง ส่วนศรีธนญชัย มีพฤติกรรมที่เด่นชัดหลายด้าน ได้แก่ พฤติกรรมความเจ้าเล่ห์ การหลอกลวง การไม่รู้จักกาลเทศะ ความสกปรก ความพยาบาท เจ้าคิดเจ้าแค้น การเอาตัวรอด ความอกตัญญู ทั้งต่อบิดามารดา พระสงฆ์ ยายผู้อุปการะเลี้ยงดู ลูกของยาย และกษัตริย์

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบตัวละครเอกในนิทานพื้นบ้านมลายูเรื่องเปาะเน–เมาะเนกับศรีธนญชัย ฉบับมาตรฐานของประยูร พิศนาคะ พิมพ์ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2519 ในด้านสถานภาพและวิถีชีวิตตัวละครเอกพบว่า ตัวละครทั้งสองมีลักษณะต่างกันโดยสิ้นเชิง ด้านเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นกับตัวละครเอกพบว่า มีลักษณะร่วมกันบางเหตุการณ์ ส่วนด้านพฤติกรรมตัวละครเอกที่มีลักษณะร่วมกันอย่างเด่นชัด 3 ประการ คือ ความเจ้าเล่ห์และการหลอกหลวง การไม่รู้จักกาลเทศะ และความสกปรก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

บทความวิจัยฉบับนี้สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ในการนำเสนอนิทานพื้นบ้านมลายู ซึ่งถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าในรูปแบบสื่อสร้างสรรค์ เช่น หนังสือนิทานสำหรับเด็กและเยาวชน การ์ตูนสำหรับเด็ก ฯลฯ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

บทความวิจัยฉบับนี้สามารถนำไปใช้ในการทำวิจัยครั้งต่อไป โดยสามารถนำไปเป็นแนวทางในการเปรียบเทียบอนุภาคนิทานพื้นบ้านภูมิภาคอื่น ๆ กับอนุภาคนิทานพื้นบ้านในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

รายการอ้างอิง

กัญญรัตน์ เวชชศาสตร์. (2541). *ศรีธนญชัยในอุษาคเนย์.* กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

คอรีเยาะ เจ๊ะโว๊ะ. (2563, 22 มีนาคม). ผู้ให้ข้อมูลหลัก. [สัมภาษณ์].

ซัมซีเยาะ หะยีบือซา. (2563, 7 มีนาคม). ผู้ให้ข้อมูลหลัก. [สัมภาษณ์].

นุชนาถ เหละดุหวี. (2537). *การวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านไทยมุสลิม จังหวัดปัตตานี* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.

ประคอง นิมมานเหมินทร์. (2551). *นิทานพื้นบ้านศึกษา.* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประพนธ์ เรืองณรงค์. (2553). นิทานพื้นบ้านชายแดนใต้. *วารสารรูสมิแล, 31*(2), 74–76.

ประยูร พิศนาคะ. (2519). *ศรีธนญชัยฉบับมาตรฐาน.* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คลังวิทยา.

ปรานี วงศ์เทศ. (2561). *เพศและวัฒนธรรม.* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นาตาแฮก.

มาหะมะ บินอาแวดอเลาะ. (2563, 14 มีนาคม). ผู้ให้ข้อมูลหลัก. [สัมภาษณ์].

ยุพดี ยศวริศสกุล. (2560). การศึกษานิทานพื้นบ้านมุสลิมในจังหวัดปัตตานี. วารสารวิทยบริการ *มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 28*(3), 185–195.

เรไร ไพรวรรณ์. (2552). *วรรณกรรมท้องถิ่น.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.

เรไร ไพรวรรณ์. (2553). *คติชนและภูมิปัญญาไทย.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.

ศิราพร ณ ถลาง. (2552). *ทฤษฎีคติชนวิทยา : วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน–นิทานพื้นบ้าน.* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิริพร ศรีวรกานต์. (2542). *การศึกษาเปรียบเทียบทิลส์ ออยเลนชะปีเกลกับศรีธนญชัย ในฐานะนิทานมุขตลก* (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

อับดุลรอฮมัน ดอเลาะ. (2563, 8 มีนาคม). ผู้ให้ข้อมูลหลัก. [สัมภาษณ์].

อับดุลฮาลิม แมทาลง. (2563, 15 มีนาคม). ผู้ให้ข้อมูลหลัก. [สัมภาษณ์].

Thompson, S. (1958). *Motif–Index of Folk–Literature.* Retrieved April 15, 2014, from http://www.ualberta.ca/~urban/Projects/English/Motif_Index.htm.